

Türklerin **İslamiyet**'i kabul etmesiyle, Türk toplumunun sosyal hayatında büyük değişiklikler olmuştur. Yukarıdaki metinden de anlaşılacağı gibi İslami Dönem'de Türklerin büyük bir kısmı yerleşik hayata geçmiş, bunun sonucunda tarımsal faaliyetler çeşitlenerek artmış ve önem kazanmıştır.

İslamiyet öncesi Türk toplumunda gündelik yaşamın işleyişini töre belirlerken, İslamiyet'in etkisiyle töre kurallarının yanında İslami gelenek ve görenekler de etkili olmaya başlamıştır. İlk Türk **İslam** devletlerinde toplum, ilk Türk devletlerinde olduğu gibi yönetenler ve yönetilenler olmak üzere iki kısımdan oluşmaktaydı. Yönetenler sınıfında hanedan üyeleri, asker, vali ve din adamları yer alırdı.

Toplum yapısının en üstünde bulunan hükümdar, eski Türklerde olduğu gibi adaletli, halka karşı sorumluluklarını bilen ve cesaretli hanedan üyeleri arasından seçilirdi. İlk Türk Devletlerinde olduğu gibi Türk İslam devletlerinde de bir sosyal tabakalaşma görülmediği için zeki ve kabiliyetli olanlar devletin en üst kademesine kadar yükselebiliyordu.

İlk Türk İslam devletlerinden olan Karahanlı Devleti'nin toplum yapısının çoğunluğu Türklerden oluşmuştur. Karahanlı Devleti bu özelliğinden dolayı Türk İslam kültürünün sonraki nesillere aktarılmasında köprü vazifesi görmüştür. Gazneliler; Türkler, Gurlular, Hindular ve İranlılar gibi farklı unsurlardan meydana gelmişti.

Büyük Selçuklularda Türkler, İranlılar ve Araplar; Türkiye Selçuklularında ise Türklerle birlikte Süryaniler, Ermeniler ve Rumlar bulunuyordu. Üç toplumda da devletin yöneticileri Türklerden oluşuyordu.

Türklerin İslamiyet'i kabul ettiği ilk dönemlerde eski Türk toplum yaşantısının etkileri yoğun olarak görülmüş, **Büyük Selçuklu Devleti**'nin kurulmasıyla birlikye, Türk kültürünün yanında İran ve Arap kültürü de etkili olmaya başlamıştır.

Türk İslam devletlerinde şehir hayatı yaygınlaşınca şehirlerde cuma cami ve medrese gibi İslam kültürünün etkileri görülmüş, halkın giyim kuşam, tutum ve davranışları da değişmeye başlamıştır.

İlk Türk İslam Devletlerinde boy teşkilatlanması devam etmiş, yaşayış şekillerine göre halk; şehirliler, köylüler ve göçebeler olarak çeşitli gruplara ayrılmıştır. Türk İslam toplumunda, İslamiyet öncesi Türk toplumlarında olduğu gibi pederşahi (**ataerkil**) aile yapısı görülmektedir.

Bu yapıda, ailenin reisi baba olsa da annenin de aile yönetiminde etkisi büyüktür. “**Yuvayı dişi kuş yapar.**” atasözüyle kadınların toplum içerisindeki önemi belirtilmiştir. Eski Türklerde anne ve baba için kullanılan kang (**baba**) ve ög (**anne**) kelimelerinin yerine, Türk İslam devletlerinde babalar için ata, anneler için de ana kelimeleri kullanılmıştır. Türk İslam toplumunda çok eşle evlilik yaygın değildi ve kadın, eşyle aynı haklara sahipti.

Türklerde aile kurumunun oluşması için evlilik son derece önemliydi ve evliliğe birtakım aşamalardan geçilerek adım atılırdı. Evlilik töreni hazırlıkları, İslamiyet öncesi ve günümüzde olduğu gibi kız evine bir görücü gönderilmesiyle başlardı. Bu görücüye savcı adı verilirdi.

Kızı istemeye giden dünürler, “**Tanrı’nın buyruğu, Peygamber’in kavli ile aydan arı, günden (güneş) görklü (güzel) kızınızı oğlumuza istemeye geldik.**” diyerek kızı isterlerdi. Dünürçülere olumlu cevap verilmesi hâlinde erkek tarafından verilecek olan başlık meselesi görüşülürdü. Erkek ailesi tarafından kızın babasına at verilir, kızın annesine süt hakkı olarak südlük adı verilen bir elbise hediye edilirdi.

Düğünlerde küden adı verilen yemekler ikram edilir, şarkılar söylenir ve çeşitli oyunlar oynanırdı. Toplumun her kesiminden insanların katılımı ile gerçekleşen bu düğünler, Türk toplumunun kaynaşık birleştirilmesinde önemli rol oynamıştır. Türk İslam devletlerinde halk, yaşayış biçimlerine göre konargöçerler, köylüler ve şehirli olmak üzere üçe ayrılırdı.

Karahanlılar ve Gaznelilerin bir kısmı İslamiyet öncesindeki konargöçer alışkanlıklarını devam ettirmişlerdir. Büyük Selçuklularda şehirleşme yaygınlaşsa da Oğuz topluluklarının bir kısmı konargöçer yaşam biçimini sürdürmeye devam etmiştir. Büyük Selçuklularda sosyal yapı Karahanlılarda olduğu gibi yönetenler (**hanedan, idareciler**) ve yönetilenlerden (**halk**) oluşmuştur.

Türkiye Selçuklularında halk, yaşam tarzı olarak köylüler ve şehirli olmak üzere ikiye ayrılmış, aralarında imecenin (**yardımlaşma**) yaygın olarak görüldüğü köylüler, genellikle tarımla uğraşmışlardır. Türkiye Selçuklularında halkın tarımla uğraştıklarını, ünlü seyyah Marco Polo’nun (**Marko Polo**) XIII. yüzyılda yazdığı seyahatnamesinde Türklerin ağırlıklı olarak ovalara yerleştiklerini belirtmesinden anlıyoruz.

Türkler yerleşik hayata geçince toplu hâlde yaşayabilecekleri şehirler kurmuşlardır. Bu şehirlerin en önemli özellikleri etraflarının surlarla çevrili olması, sur içerisinde saray, hükûmet konağı, kışla, cuma camisi, meydan, pazar yeri, çarşı, medrese, hamam ve hastane bulunmasıdır.

Divân-ı Lügâti't Türk'te Karahanlılardan söz edilirken Karahanlılarda dostluk ve arkadaşlığın çok önemli olduğu ifade edilmiştir. Türklerde yaşlılara büyük saygı gösterilmiş, yaşlılar için ak sakallı ve izzetli gibi saygı belirten hitaplar kullanılmıştır.

Büyük Selçuklularda saray teşkilatı ile askerî sınıf Türklerden oluşuyordu. Hükûmet kısmında ise Türklerle beraber İranlı yöneticiler de etkiliydi. Toplumun ileri gelenlerini din adamları, bilginler ve tabipler oluşturuyordu. Tüccarlar, sanatla uğraşanlar ve zanaatkârlar şehir ve kasabalarda ziraatla uğraşanlar ise köylerde yaşıyordu.

Büyük Selçuklu Devleti, halkına adaletli davranmayı ilke edinmiş ve toplumsal yapısını bu ilke üzerine kurmuştur. Nizamülmülk, Siyasetnâme adlı eserinde Humus valisi ile Hz. Ömer arasındaki görüşmelerden örnekler vererek bir devletin sosyal yapısının nasıl olması gerektiğini anlatmıştır.

Humus valisi, Hz. Ömer'e "**Humus şehir çarşısının duvarı harap oldu. Onarıma muhtaçtır. Ne ferman buyrulur?**" diye yazmış, Halife Ömer de "**Humus'a adaletten duvar yap. Yollarını zulüm ve korkudan temiz eyle. Bunlar için balçığa, kirece ve taşa ihtiyaç yoktur.**" demiştir. Türkiye Selçukluları zamanında Anadolu'da yeni şehirler ve köyler kurulmuş, bu şehir ve köylere eski boy isimleri verilmiştir.

Türkiye Selçuklularında hükûmet görevlileri, memurlar, din adamları, tüccarlar ve sanatkârlar şehirlerde; ziraatla uğraşanlar da köylerde yaşamışlar, meslek erbapları ise bir loncaya mensup olmuşlardır.

Türklerin Müslüman olmadan önceki giyim tarzları ile Müslüman olduktan sonraki giyim tarzları arasında büyük bir değişiklik olmamıştır. Türk giyim eşyaları arasında börk, kaftan,

hırka, gömlek, şalvar ve çizme vardı. Türkler, kırmızı ve yeşil ağırlıklı renkleri tercih ederler, kumaş olarak da pamuk, yün, ipek ve kürk kullanırlardı. Kadınlar bol elbiseleri, erkekler ise vücuda yapışık dar kıyafetleri tercih ederler, başlarına da çene altından bağlanan kırmızı bir börk giyerlerdi.

Türklerin giyim kuşam kültüründe takıların önemli bir yeri vardı. Türk kadınları inci, gümüş ve altın küpeler ile gerdanlık, bilezik ve yüzük gibi takıları kullanmışlardır. Türk İslam devletlerinin gündelik hayatlarında eğlence ve spora da yer verilir, dinî bayramlarda, festivallerde ve özel günlerde eğlence ve ziyafetler düzenlenirdi.

Müzik, Türk toplumunun eğlence hayatının bir parçasıydı. Orta Asya'dan göç eden Türk toplulukları, çalgı çalma ve kopuz eşliğinde türkü söyleme, mani ve deyişler okuma gibi kültür etkinliklerini gittikleri yerlere taşımışlardır.

Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi Ders Notları